

1727 OSMANLI-AVUSTURYA SEYR-Ü SEFAİN SÖZLEŞMESİ

Dr. İlber ORTAYLI

Burada, H. 15 Receb 1139 (7 Mart 1727) tarihinde yürürlüğe giren; ve Avusturya ticaret gemilerinin Cezayir, Tunus ve Trablusgarb limanlarına sığınabilmelerini ve Akdenizde serbestçe dolaşabilmelerini sağlayan ve bir örneği Viyana National Bibliotkek el yazmaları bölümünde bulunan ahidname, ele alınacaktır.¹

Ahidname metni; kısa bir *Salutatio* ve *Titulatür*den sonra, ahidnamenin verilmiş nedenleri ve verilmiş sürecinin açıklamasıyla devam ediyor. Bu dibaçeden sonra ahidnamenin onüç maddesi yer alıyor. Antoine adlı bir kâtib tarafından kopya edildiği anlaşılan metin, itinalı bir istinsah örneği değildir. Altta mutad üzerine ahidnamenin tarihi hicri olarak bildiriliyor. Bu ahidnamenin metni için ilgili derlemelere bakıldı ise de hiç birinde yer almadığı görüldü. Bunlara örnek olarak; Gabriel Noradunghian Efendi ve Aristarchi Bey'in derlemeleri, Muahedat Mecmuası, Baron de Testa'nın anlaşmalar külliyatı başvurulmuş kaynaklardandır. Bu nedenle ekte orijinali bulunan metin, transkripsiyonu yapılarak verilmiştir.

İncelediğimiz seyr-ü sefaîn anlaşması, gerçekte Osmanlı ahidname geleneğini yansıtan bir belgedir. Ahidnameler, devrin devlet-

(1) Öst. Nat. Bib. **Handschriften Sammlung**, Mxt 497.

Gerek Ahidnamenin kaydı, gerekse metnin ilk sahifesinde Almanca olarak kurrent yazıyla; «Mukaddes Roma İmparatoru ve Bab-ıâli arasındaki Ticaret antlaşması Mart 1727» ibaresinin bulunması ilginçtir. Bu konuya yazıda değinilecektir.

Naşhi Talik ile yazılan bu metin, asıl anlaşmanın bir kopyasıdır. Rutubetten dolayı sayfeleri birbirine geçmiştir.

(2) Bu konuda başvurulmuş fakat yararlanılamayan kaynaklar;

a) Bar. de Testa; **Recueil des Traités de la Porte Ottomane avec les Puissances Etrangères**, Tome IX (Autriche) Paris 1898.

b) Gabriel Ef. Noradounghian, **Recueil D'Actes Internationaux de L'Empire Ottoman**, Tome Premier (1300-1789), Paris 1897 .

c) **Muahedat Mecmuası**, 5 Cild, İstanbul 1294-98.

d) Aristarchi Bey, **Legislation Ottomane de L'Empire Ottoman**,

ler hukuku anlayışı ve Osmanlı Devletinin bu konudaki uygulaması bakımından ilginç olan belgelerdir. Ahidname esas itibariyle; tek taraflı olarak verilen bir söz ve müsaadeyi belirten bir belgedir. Yabancı ülke hükümdarlarına, tüccar ve temsilcilerine vs. ye verilen bu belge; devletler hukuku açısından bir nevî sözleşme addedilir ve taraflarca imza edilir. *Ahidname*'nin veriliş nedenini Osmanlı devletler hukuku anlayışı açısından ele aldığımızda, *aman* müessesesine dayanarak açıklamak gereklidir. İslâm devlet anlayışına göre islâm dünyası, yani halifeye tabi olan dünyanın dışı Dar'ul harbdir. Bu düşman ülkelerden gelenler *harbî* olduklarından; islâm ülkesine girdikleri anda kendileri esir, malları yağma edilebilir ve ganimet olarak telâkki edilir. Ancak pratikte böyle bir uygulama olanaksızdı. Devletlerarası ticarî ilişkilerin artması, elçiler, tüccarlar, din adamları ve seyyahların böyle bir muameleye maruz kalmasına imkân veremezdi. Bu nedenle *aman* müessesesinin devletlerarası hukukda, başlangıçtan beri uygulandığı görülüyor. *Aman* harbîlerin her türlü seyahat, süreli ikamet ve alışverişleri için verilen bir garantidir. Bir harbî'ye *aman* verilmesi için gerekli önşart, onun dostluk ve sulh sözü vererek müracaat etmesidir. Böylece bu isteğin kabulü ile verilen ahidname de bu durum belirtilir ve ahidname aslında harbîye verilen bir imtiyaz beratıdır.³ Her ahidname, teoride sadece bu beratı veren hükümdarın yönetimi süresince geçerlidir. Yani tahta geçen hükümdarın, eski ahidnameleri süresi dolmasa bile tasdiki gerekir.

Ahidname ile *aman* garantisi alanlar, dar'ul islâmda serbestçe seyahat, kanuna uygun alışveriş ve belirli bir süre boyu ikamet edebilirler. Bu garanti bütün Memalik-i Osmaniye için geçerlidir. Eşyanın nakli ve alışverişte, nizama uygun gümrükler ödenir ve kaçakçılığı önlemek bakımından mutad olan kontrol yapılır.⁴

Avrupa merkantilizminin gelişmeye başlamasından itibaren; korsanlığa ve seyrüsefain emniyetini engelleyen her türlü duruma karşı, bu gibi ahidnameleri elde etmek Avrupa devletlerinin amacı olmuştur. Nitekim bu belgelerde *harbî*, *harbî vilâyet* ve *harbî gemi* tabirlerinin kullanılmasına dikkati çeken Prof. Meray; özellikle gemilerin korsanlar tarafından yağma edilmesini ve tüccar ve yolcu-

4. Cild Constantinople, 1873-1879.

e) R. Ekrem Koçu, **Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar 1300-1920**, Muallim Ahmet Hal. Kitabh. İstanbul 1934.

Bu derlemelerin hiçbirinde ismi geçen ahidname hakkında malumat yoktur.

(3) H. İnalçık, **İmtiyazat Ency. of İslam**, New. Edit. Vol II, sah. 1179.

(4) H. İnalçık **agk. sah. 1182**

ların esir edilmesinin önlenmek istendiğini belirtiyor.⁵ Gerçekten XVI ve XVII. yüzyıllarda, korsanlık kanun dışı bir faaliyet olmaktan çok; devletlerin bahrî politikalarının vazgeçilmez bir unsuru bir silâhı durumundaydı⁶ ve yarı resmî organize bir tehdit aracı olan faaliyetdi. Korsanlık devletlerce himaye edildiğinden, seyrüsefain güvenliği isteyen devlet andlaşma sayesinde, karşı tarafın kullanabileceği bu silâhdan kurtulabiliyordu. Osmanlı devleti de anlaşma yaptığı devletlerle olan münasebetlerinde, bu anlaşma süresince kendine tabi olan Cezayir - Tunus korsanlarının faaliyetlerini yasaklıyor; böyle bir yükümlülüğü olmayan devletlere karşı ise korsanlık hareketlerinin devamına göz yumuyor ve belki de teşvik ediyordu.⁷

Elimizdeki 15 Recep 1139 (8 Mart 1727) tarihli ahidname de, Cezayir-Tunus korsan gemilerinin Avusturya tüccar gemilerini yağmalamasını önlemek amacıyla verilmiştir. Gerçekten bu belge ile Osmanlı devleti garb ocaklarını; Mukaddes Roma imparatorunun sancak ve patentini taşıyan gemileri zaptetmekten menediyor. Diğer yandan 1727 tarihli bu ahidnamenin 22 Şaban 1130 Temmuz 1718) tarihli Pasarofça andlaşmasının 13. Maddesi hükmünün bir gereği olarak hazırladığı ileri sürülebilir. Çünkü Pasarofça andlaşmasının 13. Maddesine göre; Avusturya tüccar gemilerine eskiden verilen ahidnameler uyarınca «amnen ve sâlimen kendü hallerinde» seyahat hakkı yeniden tanındığı gibi, Roma imparatorunun bayrağı ve patentası altında seyir eden gemilere, Cezayir - Tunus ve Trablus ocakları tarafından korsanlıkla zarar verilmemesi için emir verileceği ve bunun sağlanacağı belirtiliyordu.⁸ Esasen Avusturya ile 28 Şaban 1130 (27 Temmuz 1718) de yapılan ticaret anlaşmasını da bu çerçevede içinde değerlendirmek mümkündür.⁹ Gene bu yıllarda Avusturya ile bir diğer ticarî sözleşme daha imzalanmıştı.¹⁰

(5) Seha Meray, **Bazı Türk Andlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması**, A.Ü.S.B.F. Derg. C. XVI. Sayı 3-4 Ankara 1964, sah. 124.

(6) S. Meray, a.g.k., sah. 128.

(7) S. Meray, a.g.k., sah. 129.

(8) B. de Testa, **Recueil des Traités d. la Porte Ottomane**, Tome IX (Autriche) sah. 78-79 da Pasarofça andlaşmasının 13. Md. si, Md. nin korsanlığın önlenmesi açısından bir yorum için bkz. S. Meray, a.g.k., sah. 143-44.

(9) Bu ticaret anlaşması da bir ahidname olup metin için bkz. Testa, a.g.k., sah. 82-87.

(10) Örn; 1130, 22 Şaban (21 Temmuz 1718) Avusturya ile Büzür Foçada akdolunan ahidname, Bkz. **Muahedat Mecmuası**, C. 3 sah. 112 vd.

Incelediğimiz Mart 1727 ahidnamesi ise, Cezayir-Tunus ocakları gemilerinin korsanlık faaliyetlerini önleyici hükümler getirmektedir. Ahidname de, Salutatio ve Titulatio kısımlarından sonra; Trablusgarb, Cezayir-i garb ve Tunus ocaklarına verilen fermanla, Devlet-i alîyye ve Roma imparatoru arasında akdolunan anlaşmaya göre; imparatorun ülkesinin tüccar ve reayasının, evvelce verilen ahidnamelerde olduğu gibi karada ve denizde, imparatorun bayrağı ve patentası altında serbestçe gidip gelecekleri, bütün korsanlık ve düşmanlık fiillerinin kaldırıldığı belirtiliyor. (1.Md. 5r-) Cezayir-i garb, Trablus garb ve Tunus ocakları, Devlet-i aliyyeye bağlı olup; imparator da hıristiyan hükümdarların ulusu olduğundan bu ocaklar da imparatorla kendi kanun ve kaideleri üzerine sulh yapacaklardır. Trablusgarba ve Cezayire bazı engeller dolayısıyla ilk elde bu emir ulaşmamışsa da, Tunus Vatan Beyi, zabitleri ve Kadısı okunan fermanı dinleyip itaatlerini bildirmişlerdir. Aynı yerde hazır bulunan Roma imparatorunun murahhası Covan dö Su (veya Giovanni de Sunamilla) ve Nikole dö Neliz (veya Nicolai Denlise) de onüç madde üzere hazırlanan anlaşma metnini onayladıklarını bildirmişlerdir. Gene hava muhalefeti dolayısıyla ulaşamayan Trablusgarba Kuyucubaşı vasıtasıyla emir gönderilmiş olup, burada da imparatorun murahhası Der Lenka tarafından okunan anlaşma metninin onaylandığı bildirilmektedir.*

Ahidnamenin imzalandığı tarihten itibaren, Roma imparatorunun gemileri ile Cezayir gemileri birbirlerine zarar verecek olursa tazmin edeceklerdir. (Metin 4 r) Böylece korsanlık önlenerek seyrüsefein emniyeti sağlanmış oluyordu. İkinci maddede; bu hükümlerin Sicilya (Çeçelya) Anaboli (Napoli), Flurye, Triyeste, Fiume gibi Adriyatik denizi limanlarındaki gemiler ve ahaliye de uygulanacağı belirtiliyor. İkinci madde her iki taraf gemilerinin de karşılıklı olarak gidip gelip ticaret etmemelerini emrediyor. Ancak şiddetli fırtına, düşman ve korsan takibi veya zarurî ihtiyaçlar dolayısıyla gemiler birbirlerinin limanına sığınabileceklerdir. Böyle düşmandan kaçan bir gemi, limanın bir top atımı mesafesine girdiğinde; liman zabitleri dost ülke gemisini himaye ve düşmana karşı savunmakla yükümlüdürler. Ancak 3. Md. ye göre bu durumda sığınmış bir gemiyi, takibçi düşman baskın vererek veya herhangi bir yolla zarara uğratırsa, taraflardan zararın tazmini talep edilemez. Zaten anlaşmaya taraf devletler birbirlerine zarar verdiklerinde de asıl suçlu olan taraf tazminatla yükümlü olacaktır. (12. Madde, Metin 6 v) Diğer yandan yolcuların seyrüsefain güvenliğini sağlamak bakımın-

(*) Metin, 3 v.

dan çok önemi olan bir madde ise; «nemce düşmanlarının gemilerinin Cezayir limanlarına uğradıklarında, bu limanlarda yakaladıkları nemçelü esirleri çıkarıp satamayacaklarını, çıkarılanların ise limanda tutulup geri verilemeyeceklerini» belirten 5. Maddedir. (Metin 5 r) Bu madde ile Avusturya; önemli bir pazarda tebasının esir olarak satılmamasını temin ediyor, yani seyrüsefain güvenliğini bir yönden daha garantilemiş oluyordu.

4. Maddeye göre: Nemçe sancağı taşıyan gemilerin zabitlerinin imzalı pasaportları olacak, bunların taşıdığı alâmetler de aynı olacaktır. Bu pasaport, alâmet ve nişanlar o tarafa tayin olunan konsoloslarca verilirki, 7. Madde bu konsolosların imparatorca tayin edileceğini belirtiyor. Bu şartları yerine getiren gemilere hiçbir şekilde zarar verilemez ve bundan başka iâşe ihtiyaçları ve yardım talepleri olursa, uğradıkları limanda karşılanmak zorundadır. Bir gemi iâşe ve zahire yardımı için limana girdiğinde, bir zabıt maiyyetinde iki kişi ile gemiye çıkacak ve pasaport kontrolü yapacaktır. Bu mühim hüküm, ticarî gaye ile mal alım satımını önlemek için konmuştur. (Md. 4 Metin sah. 5 r) Ancak uygulamada bu tür müeyyidelerin kaçak ticareti önleyemediği bilinmektedir.

Diğer yandan seyr-ü sefain güvenliğinin sadece Mukaddes Roma sancağını taşıyan gemiler için değil, bu ülkenin tebasını meydana getiren fertler için de söz konusu olduğu görülmektedir. 6. Maddeye göre *nemçelüler* diğer sancak taşıyan gemilerde seyahat etseler bile, korsanlar tarafından esir edilip malları yağmalanmayacaktır. Böyle bir durumda kendisi serbest bırakılıp malları da iade edilir. Bu hüküm her iki tarafça da karşılıklı olarak uygulanacaktır. Gene seyrüsefain güvenliğinin bir diğer garantisi olarak; her iki taraf da birbirlerine düşman olan devlet donanmasına yardım edip, onların gemilerinin donatımına katılmak veya yandaş olmak gibi fiillerde bulunamazlar.

Konsoloslarla ve sürekli ikamet eden yabancılarla ilgili hükümler; Bu ülkelerde ticaret yapmak veya diğer bir nedenle bulunan «nemçelü» ler hakkında 7. Madde şöyle bir hüküm getiriyor. Bunların kendileri arasında bir dava olursa konsolosları çözüme bağlayacaktır. Eğer bir müslümanla bir nemçelü arasında dava olursa; davaya bakacak tek merci saadetlu Cezayir Dayısıdır. (9. Madde, metin 6 r) Bu gibi davalara diğer mahalli makamlar hiçbir surette müdahale edemez. Avusturya tebalıların katl ve yaralama gibi olaylarda (mağdur müslümansa) cezaları konsolosları önünde infaz edilir. (10. Md.) Şayet suçlu kaçarsa bundan dolayı konsolosa baskı yapılamaz.

Konsolosların hukuki statüsünü belirleyen ve ikametlerine ilişkin durum 13. Madde ile düzenleniyor. (Metin 6 v) Buna göre; Roma imparatoru ile Cezayir hakimleri arasında imzalanan senedin bozulması halinde, nemçe konsolosunun ve adamlarının sağ salim memleketlerine gitmeleri için izin verilecek, mühlet olarak üç aylık bir süre tanınacak ve kendilerine katiyyen eziyet edilmeyecektir.

Ahidnamenin sonunda bu anlaşmanın 150 güne kadar her iki tarafça da tasdik edilip, yürürlüğe girmesi gerektiği ve metnin lâtin lisanı ile de yazılıp imza ve mühürleneceği belirtiliyor.

Bir seyrüsefain ve konsolosluk anlaşması görünümündeki bu ahidnamenin, Avusturya makamları tarafından ticaret andlaşması (Handelsvertrag) olarak nitelendirilmesi basit bir tercüme hatası veya bir kayıt usulünden ileri gelmese gerektir. Esasda seyr-ü sefa-in güvenliğinin sağlanması, arzulanan ticaretin de serbestçe yapılmasına yol açmaktaydı. Avusturya böylece bölge ticaretine el atabilmektedir.

Genellikle doğrudan doğruya ve açık bir biçimde ticarî faaliyeti düzenlemese ve hattâ yasaklasa dahi, seyr-üsefain güvenliğini temin eden bu tür anlaşmalar; tüccar ülkelerin güttüğü ticaret politikasına yönelik, amaçlarını gerçekleştirebilmelerine yardım etmektedir. Bu durum, sadece denizaşırı Osmanlı vilâyetleri için değil, 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıldaki İspanyol sömürgeleri için de söz konusu idi. İspanya ile benzer seyrüsefain anlaşmaları yapan, Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar İspanyol sömürgelerinin bütün zenginliklerini ele geçirmişlerdi. Öyle ki 1662 de sömürgelerine mal getiren İspanyol kalyonları, Amerika pazarına yıllık alışveriş için ulaştıklarında; müşteri ve satıcıların mallarını satmış, alacaklarını da almış olduklarını görmüşler ve mallarının çoğu ile geri dönmüşlerdi.¹¹ Prof. H. Seé kaçak ticaretin çeşitli yolları olduğunu belirterek; bizim açımızdan en tipik olanını şöyle açıklar; Kaçak ticaret yapacak olan gemi, (incelediğimiz ahidname benzeri) anlaşma hükümlerine dayanarak sığınma, iâşe veya yardım gibi nedenlerle bir İspanyol Amerikası limanının karşısında demirliyor, bakım izni istiyordu. Bu arada liman ilgilileri ve yöneticiler rüşvet v.s. yollarla elde edilerek, kaçak ticari faaliyet serbestçe icra ediliyordu.¹² Benzer bir mekanizmanın, Osmanlı limanları için de söz konusu olması mümkündür.

18. yüzyıl başlarında Osmanlı Akdenizi vilâyetlerinde ticari pazar arayan ülkelerin arasına Avusturya da girdi. Bu Avusturya'

(11) H. Seé, *Modern Kapitalizmin Oluşumu*, Çev. Selâhattin Özmen, İstanbul 1972, sah. 56.

(12) H. Seé, *a.g.k.*, sah. 56.

nın yüzyılın başlarında ulaştığı iktisadi düzey ve yapı ile yakından ilgiliydi. Gerçi Avusturya daha önceleri 1667 de levant ticaret kumpanyasını kurmuştu.¹³ Fakat bu kumpanyanın faaliyeti başlangıçta yoğun bir düzeye ulaşamamış ve zaman zaman kesilmişti. Ticaret daha çok, sınır boylarındaki Sırp-Hırvat reayası ve Yunanlılar aracılığıyla kaçak olarak yapılıyordu.¹⁴ Fakat özellikle 1718 Pasarofça antlaşmasıyla, seyrüsefain serbestisi, Tuna Karadeniz yolunun açılması, Adriyatik limanlarında kesin yerleşme ve kontrol sayesinde ticari faaliyet artacaktır. Özellikle Tuna bölgesi Avusturya gemilerine açılmıştı.¹⁵

18. yüzyıl başlarında, Avusturya manifaktür alanında önemli atılımlar başardı.¹⁶ Bu ise hammadde ve mamul madde için yeni pazarlar gerektiriyordu. Oysa aynı devirde, Avusturya ticareti rekabet kabiliyetinden mahrum olduğu, batı ve kuzey doğu Avrupa ülkelerinden geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu durumda Avusturya için; Balkanlar, Tunaboyu, Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrikanın dışında hayat sahası kalmamış demektir. Uzak denizlere ve sömürgelere açılmasının ise söz konusu olmadığını göreceğiz.

1719 da İmparator VI. Karl Triyesteyi Venediğe karşı önemli bir liman haline getirtti. Avusturyanın Adriyatik ve Akdeniz kapısı Triyeste ve Fiyume limanları olmuştu.¹⁷ Bununla beraber bir kısım Avusturya ticareti Venedig üzerinden yapılmaya devam etti. (Ahidnamede İtalyan limanları arasında Venedik'inde zikredilmesi bu nedenle olmalıdır.) Avusturya için Akdeniz ticareti hayati öneme sahipti. Çünkü uzak denizler ve Okyanus aşırı kolonilerle ilişki kurulmasında başarı sağlanamamıştı. Nitekim VI. Karl 1722 de devlet himayesinde 6 milyon Gulden sermayesi olan «Doğu Hind Ticaret Kumpanyası»nı kurmuş, kumpanya gayet parlak girişimlerle faaliyete geçmişti. Ancak Hind Denizi ve uzak doğu limanlarında Hollanda ve İngiliz rekabeti, şirketin kısa zamanda başarısızlığına sebep oldu. Avusturya denizciliği, uzak denizlere ulaşacak güçte değildi. Bundan başka ne götürülen, ne de getirilen mallar müşteri bulabiliyordu. Bu durumda şirket bir zaman sonra uzak denizlerde

(13) Herbert HASSINGER, *Die Erste Wiener Orientalische Handelskompanie 1667-1683*, Vierteljahre für Soziale und Wirtschaftsgeschichte, XXXV/I, 1942 - sah. 53-54, 12-19, vs.

(14) Ferdinand TREMEL, *Wirtschafts und Sozialgeschichte Österreichs*, Graz 1969, sah. 268-69.

(15) H. İnalçık, *İmtiyazat*, sah. 1186.

(16) F. Tremel, a.g.k., sah. 268.

(17) F. Tremel, a.g.k., sah. 273.

ki faaliyetini tatil etti.¹⁸ Bu nedenle Avusturya ticaretinin yukarıda saydığımız; Akdeniz, Tuna ve Balkan bölgeleri üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir. Doğu Akdeniz ve Batı Akdeniz yollarında ise; Cezayir ve Tunus korsanları deniz ulaşımı ve ticareti için en büyük engeli teşkil etmekteydiler. Bu nedenle Avusturya Tuna boyunca, Osmanlı ülkesine karşı üstünlük kazanmaya başladığında, bu korsanların faaliyetlerini önleyici ahidnameler elde etmek yoluna gitti. 1718 Pasarofça andlaşmasının 13. Maddesi ve bu andlaşmaya dayanarak elde edilen ahidnameler arasında incelediğimiz 15 Receb 1139 (8 Mart 1727) tarihli de, bu bakımdan önemli bir belge gibi görünmektedir. Bu sayede Cezayir-i garb ocakları üzerindeki yetkisinden istifade ile, Sultanın korsanlığı önlemesi ve Avusturya gemilerinin serbestçe dolaşması sağlanmış oluyor. Ahidname ile ticari faaliyet düzenlenmese bile, ticaret için imkân hazırlanmış oluyor.

AHİDNAMENİN METNİ

2r Sebeb-i tahrir-i kitab ve baîs-î tastir-i hitab, hakikat-i intisab oldur ki;

Âzâm-ı selâtin-i cihan ve ekrem-i hevakin-i devran olan, şevketlû, kudretlû, azametlu, kerametlu efendim; essultan ibn'üssultan essultan Gazî Ahmed Han ibn'üssultan Mehmed Han-haledullahu hilafetehu ilâ yevm'elhaşr ve'l mîzan-hezretleri, taraf-ı hümayunlarından mukaddema Cezayir-î garb ve Tunis ve Trablusgarb ocakları taraflarına dergâh-ıâli kapucubaşılardan iftihar'ul emacid ve'lekarim İsmâil Ağa-dame mecdehu-vesatati ve tarafımızdan ta'yin olunan Süleyman Ağa mübaşeretiyile sâdır olan ferman-ı âlîşanlarının mazmun-u itaat makrunun da devlet-i aliyye-yi ebed peyvend ile Roma imparatori beyninde, mün'akid olan musalahade, tarafeynden ahz ve îta olunan

2v

ahidnamelerde tüccar taifesi tarafeynin memalikinde, selefde virilan ahidnameler mucibince am (a) nen ve salimen kendü hallerinde ticaret idüb, müşarünileyh Roma imparatorine tabi vilâyetlerin tüccar ve berayaları her kanğı milletden olursa olsunlar, berren ve bahren bu hususa memur olan vekiller beyninde karar virildiği üzere Roma imparatorinin bayrağı ve patentesi ile memalik-i mahrusiyeme gelüb gidüb, alışvirüş idüb,

(18) J. Dullinger, *Die Handelskompagnien Österreichs nach dem Orient und nach Ostindien in r ersten Haelfte des 18. jahrhunderts* Zeitschrift f. Wirtschafts geschichte 7/1900 Aynı konuda bkz. F. Tremel, a.g.k., sah. 275.

lâzım gelan gümrüklerin eda itdikten sonra rencide olunmayub, himayet ve sıyanet oluna ve Cezayir-i ğarb ve Tunus ve Trablus ocakları taraf-ı devlet-i alîyyeye tabi olduklarıyçün ahidname-i hümayuna idhal olunub ve Roma imparatori mülûk-ı nasara-nın ulusu olmağla, zikr olunan ocaklar dahi, ocaklarının kanun ve kaidesi üzere başkaca musalâha olmaları tavsiye ve impara-tor-u müşarünîleyh tarafından dahi murahhas vekilleri ile irsal olunmağla, olvaktde Cezayir-î garb ocağıyle müsalemenin bazı mevanîi sebebi ile Tunisa varulub, sâdır olan emr-î serîfi Tunis Beglerbegisi ve Vatan Begi ve Dayısı ve müfettişi ve Kadisi ve sair zabitanı muvacehelerinde feth

3r

ve kiraat olundukda, cümlesi sema'en ve ta'aten diyüb, Tunu-sun vatan begi ve begler begisi olan emir'ul umeray'il kîram Hüseyîn dame'l ikbalehu huzurunda sair ocak ihtiyarları ve ulema ve sulehası marîfetleriyle, der-i devlet-i alîyyeden ta'yin olunan kapuci başı-yi muma-îleyh vesateti ve tarafımızdan ta'yin olunan Süleyman Ağa marîfetiyle Roma imparatori mü-şarünîleyh tarafından tayin olunan murahhas vekilleri - kud-vet-ul umeray'il millet'il mesihiyye Covan de Sunamila ve Ni-kole ve de Neliz (belki Denliz) muvacehelerinde üç defa mükâ-leme olunub, on üç madde üzere sulh u salâh mün'akîd ve ta-rafeynden ma'mul-un bih tenessükler alınub, virildikten son-ra, Tunusdan avdet ve Trablus tarafına gidilmek üzere iken, mevsim-i şîta hulûlî hasebi ile hevalar müsaid olmayub, muha-lif rüzgârlar hubub itmekle, sûvar oldukları sefineleri semt-i muhalife sevk idüb, Trablusa varmak mümkün olmamağla, Trab-lus ocağına şadır olan emr-i şerîfi, kuyucibaşı muma-îleyh ta-rafından ademisi ile irsal eyledükde, onlar dahi emr-i şerîfe

3v

itaat ve imtisal eyleyüb, lâkin muma-ileyhüma murahhaslar o tarafda mevcut olunmadıklarından akd-i mükâleme mümkün olmayub ve zikr olunan ocakların umuru hususları devlet-i alîy-yede derya kapudanları marîfetleriyle rü'yet ve temşiyet oluna-geldüğüne binaen, Tunus ocağıyle münakîd olan sulh u salâ-hın mevadd u şurutî üzere akd ve inşâ-yi sulhe bizi tevkil eyle-diklerini müşîr, taraflarından ma'mul bih kâğıdları gelmegin, vekâletimiz hasebi ile imparator-u müşarünîleyh tarafından âsitane-yî saadetde mukîm, kapu kethüdaları oğub, akd-i sulhe murahhas vekilleri olan kudvet'ul âyan ilmillet'il mesihiyye de Derlenka () -hutimet avakibuhu bi'lhayr-ile bir yere gelüb, Trablus ocağı beyninde in'ikad-ı sulh müzakere ve

Tunis ocağı ile mün'akîd olan mevadd-ı müsalahe üzere, inşa-yı sulh olduktan sonra Cezayir-i ğarb ocağı tarafından dahi Tunus ve Trablus ocaklariyle münakid olan sulh u salâhın mevadd u şuruti üzere akd ve inşa-yi sulhe bizi tevkil eyledik-

4r

lerini müşîr-î ma'mulün bih kâğıdları gelmekle, onlar tarafından dahi vekâletimiz hasebî ile imparator-u müşarünîleyhin kapu kethüdası ve akd-i müsalehaya murahhas vekili muma-îleyh ile bir yere gelüb, Cezayir-i ğarb ocağı ile imparator-u müşarünîleyh beyninde in'ikâd-ı sulh müzakere ve Tunis ve Trablus ocaklariyle münakid olan mevadd-ı müsâlaha üzere inşa-yi sulh olunub, akd olunan maddelerdir ki zikr olunur,

Madde-yi evvel, İşbu bin yüz otuzdokuz receb-î serîfinin beşinci gününde karar virildiği veçh üzere, Roma imparatori reayası ile sefayini, Cezayir-i ğarb ocağının reaya ve sefayini beynlerinde sulh u salâh muktezasınca, bad'elyevm tarafeynin cemî'korsanlık ve adavet berren ve bahren men' ve ref' oluna ve tarih-i mezburden birbirlerine zarar ve ziyan olunur ise bi'lküllîye tazmin ve ahz u ğaret olunan sefayin ve esir ve sair cüz'î ve küllî bi'ttemam reddoluna..

Madde-î sanî Bad'el yevm haşmetlu Roma imparatorine tabî olan liman ve gerek dış denizde Payezîpassi tabir olunur ve Çeçelya cezîresi ve Anaboli** ve Flurye ve ona tabî yirleri ve

4v

Venedik körfezinde olan Fiyume ve Triyestiye ve sair reayaları her ne sınıf ve milletden olursa olsunlar, Cezayir ocağının reaya ve berayası beynlerinde emniyyet ve istirahat ve tarafeynin sefineleri ve sancakları her ne yerde bulunur ise, itminanı merî ve müstemir ola ve *ale'sseviyye birbirlerinin limanlarına varılmayub alış viriş eylemiyeler*, ancak tarafeynin gemüleri furtuna şiddetinden yahud düşman şerrinden bi'zzarure ol vaktde tarafeynin limanlarına girmek iktiza iderse gireler ve top altına dahil olduklarında me'mun ola ve ka'lelerin zabitleri bazergân gemileri akabince korsan koyuvirmeyüb, yirmidört saat mürur eylemeyince ...

Madde-î sâlîs, İkinci madde de zikr olunduğu üzere, tarafeynin sefineleri bir limana girmek iktiza iderse ka'lede olan muhafızlar müdafaasına say ideler ve eğer düşman olan bir takrib ile ihtilâs iderse tarafeynden talep olunmıya-

(*) Sicilya

(**) Napoli

5r *Madde-i rabîe*, Cezayir -memleketinde dönen korsan gemileri, deryaye girüb, nemçe sancağı ile olan gemileri her kanğı memleketden ise, onun zabiti olan imzası ile paseporte ola, ancak alâmetleri bir ola, mezbur paseporte alâmetleri ve nişanları ol tarafa ta'yin olunan konsolosları yediyle irsal oluna, bu minval üzere oldukda yollarından manî, asla bir zarar eylemiyeler ve eğer zahîreden ve ğayri eşyalardan ihtiyacları vakî olursa, imdadlarına bulunalar ve bir flika ile iki neferat ile ve sair lâzım olacak kürekçiler ile gemiyi bulmak ve zikr olunan pasaportelerini yoklamak için göndereler, iki neferden ğayri kimesne çıkmaya deyu tenbih eyliyeler, meğer kapudanı izin virmiş ola ve kezalîk reis gemileri hakkında Cezayirde olan balyosdan pasaporte ola, nazar olunub badehu yol virülür ve mülâtefatı malâ kelâm zuhure gelmesin mukarrerdir. Ecnebîye paseporte virilmiye.

Madde-i hâmise, eger nemçe düşmanın gemileri Cezayir-i ğarb limanlarına nemçe reayasından esirler getirürlerse, karaya çıkarmıyalar ve eğer çıkarırlarsa ıtlak oluna.

5v *Madde-i Sâdîse*. Eger nemce reayası ğayri sancak altında Cezayire ve kezalik ğayri cins nemce gemilerinde bulunur ise, yolcu olmak şartıyla aralarında cenk ve kıtal olsa bile esir itmiyeler, ve rızkların vireler. kezalik Cezayirli esir olmayub ve rızkları redoluna.

Madde-isâbî'e, Nemçe taîfesi ile adavet üzere olanların gemilerine bir dürlü yardım ve imdad olunmıya ve düşmanlarının tahriki ile üzerlerine tekne donanmağa rıza virmiyeler ve Cezayir ocağına tabi olan limanlara tenbih olsun ki, nemçe düşmanı her kim ise, ğayri memleket hakimleri emriyle ve sancağıyla gemi donanmıyalar ve kezalik nemçe ile adavet üzere olanlar, nemçelular üzerine varmak için, Cezayir limanlarında gemi donanmıyalar ve dahi Cezayir düşmanı olanlar, nemçeluların limanlarında Cezayirlilerin üzerine varmak için gemi donanmıyalar.

6r *Madde-i sâmine*, Mahrusa-î Cezayir ocağından Roma imparatori tarafından kendü memuriyyetini ve pasaporte virmek için balyos nasb ve ta'yin oluna ve devlet i alîyyede adet-i şehriyarî üzere bu ocakdan dahi cümle konsoloslardan takaddüm ve tasaddur oluna ve nemçe reayaları beyninde dava ve münazaa olsa konsolosları davalarını fasl ide, hükkâm dahl itmiye ve sair ecnas balyosların hakkında olan cem'î adet ve muafiyet ana dahi mukarrer ve takayyüd ola...

Madde-i tâs'îe, eger nemcelu ile müslüman arasında münazaa ve da'va vakî olursa saadetli Cezayir beglerbegisi ve dayısı hazretleri davaların göre, gâyrî kimesneler dahl eylemiyeler ve Ceza yire tabî mekânlarda vakî olursa, ol yerin hükkâmı fasl eyliye... *Madde-i aşere*, ve eğer nemçe reayasından biri, bir müslümanı urub, girift olundukda konsolosi himaye eyliye, suçi ve günahı isbat olundıkta konsolosi huzurunda hakkından geline ve eğer cürüm sahibi tutulmayıb firar iderse, balyosundan talep olunmayıb, ihzarına teklif olunmıya.

6v *Madde-i (A) hadî aşere*, halen akd olunan sulh-ı salâha men el canibinden muhalefet vakî olursa, mazlum olan her kim ise, hakimlere şikâyet eylediklerinde hakkı hak istemege bir isbat-ı sarîh ve aşkâr olmadıkça intikam alınmıya... mabeynimizde olan ahd u aman fesad olmıya...

Madde-î sani-i âşar, tarafeynin gemileri ruyi deryada birbirlerine rencide ve zarar ve ziyan iderlerse, zalim olan herkim ise, muhkem hakkından geline ve ğaret olunan emval reddolunur, tekne donatıcıları cevap vire...

7r *Madde-i sâlis-i aşar*, Roma imparatorinin, Cezayir hükkâmı bey-ninde imza olunan temessük bozulmak iktiza ider ise, nemçe konsolosuna ve sair taifesine memleketlerine varmağa yol virüb ve üzerlerine teaddi olunmıya ve gitmelerine üç ay mühlet virile, işbu akdolunan mevad vekâletimiz hasebî ile tarafeynin rızası ile devlet-i aliyyenin hüsn-ü vesatati ile mülûk-u nasaranın ulusi ve hürmetlüsü Roma imparatori ile Cezayir-i ğarb ocağı hükkâmı beynlerinde masun ve mahfuz olub, tarafeynin hakimlerine ve zabitlerine ve tevabî ve levahıklarına, bilcümle tenbih ve tekîd oluna ki, onlar dahi tafsil olunan şurut ve kuyud muktezasınca hareket ve bu dostluğa muğayir bir dürlü illet ve behane ile birbirlerini rencideden ihtiraz ve bu şurut ve kuyud, karardade olduğu sureti üzere imza ve hatm olunduğu günden, tarafeynin kabulini müşîr tasdîknameleri yüzelli güne degin gelüb reayayı tarafeyn istirahat ve itminan üzere olanlar ve balâda mezkûr olan mevadki, on üç madde üzerine akd olunan şurut-î mukarrer ve merî tutulmuş olmak üzere kapu ket-hüdası mumâileyhin ruhsat-ı kâmileleri muktezasınca lâtin lisanı üzere imzası ile mumzi ve hatmiyle mahtum-u ma'mulün bih temessük virilmekle, biz dahi vekâletimiz hasebi ile Cezayir ocağı zabitleri tarafından imza ve hatmim ile işbu temessük virilmiştir. Pasaporte ve alâmet ve nişanları ol tarafa ta'yin olunan konsolos yediyle irsal oluna...

Tahrîren fi'lyevm'ül hamîs ve'l âşere min şehr-i receb'ür mürec-
ceb, sene tis'a ve selâsîn ve mie ve'l elf...

Mahall-i mühr

ketebe'l fakir

Antoîn

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) B. de Testa; **Recueil des Traités de la Porte Ottomane avec les Puissances Etrangères**, Tome IX-X (Autriche) Paris 1898.
- (2) Muahedat Mecmuası, 5 Cild olup 3. Cildi. İstanbul 1294-98.
- (3) Gabriel Ef. Noradunghian, **Recueil D'Actes Internationaux de L'Empire Ottomane**, Tome Premier (1300-1789) Paris 1897.
- (4) Hassinger, Herbert; **Die Erste Wiener Orientalische Handels kompanie 1667-1683** Viertelj. für Soz. U. Wirtschaftsgeschichte XXXV/I, 1942.
- (5) Dullinger, J.; **Die Handels kompanien Österreichs, nach dem Orient und nach Ostindien, in r ersten Haelfte des 18. Jahrhunderts**, Zeitschrift f. Wirtschaftsgeschichte 7/1900.
- (6) Tremel, Ferdinand; **Wirtschafts und Sozialgeschichte Österreichs**, Graz 1969.
- (7) Seé, Henri; **Modern Kapitalizmin Oluşumu**, Çev: Selâhattin Özmen, İstanbul 1972.
- (8) İnalçık, Halil; İmtiyazat (The Ottom. Emp), Encyc. of Islam, New Edit. Vol II. sah. 1179-1189.
- (9) Meray, Seha L.; **Bazı Türk Andlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması**, S.B.F. Derg. C. XVI Sayı 3-4, yıl 1963 sah. 105-188.
- (10) Metin; Avusturya Milli Kütüphanesi (Ö.N.B.) **Handschriften Sammlung Mixt 497**, de kayıtlıdır. İlâve izahat için bkz. Flügel Katalog C II.